

РОБОЧА ГРУПА НЕДЕРЖАВНИХ ТЕАТРІВ ПРИ НСТДУ НА ШЛЯХУ ДО РЕФОРМ НЕДЕРЖАВНОГО ТЕАТРАЛЬНОГО СЕКТОРУ

І етап. Знайомство

6 березня 2017 року Національна спілка театральних діячів України провела у Київському національному академічному театрі оперети круглий стіл на тему: **«Діяльність недержавних театрів: проблеми та тенденції розвитку»**. Участь у заході могли взяти всі бажачі, реєстрація була відкрита. Мета першого заходу – ознайомлення з недержавними колективами і виявлення проблем, з якими вони стикаються під час своєї діяльності. Також кожен причетний до справи недержавних театрів міг надіслати свої пропозиції у письмовому вигляді на електронну адресу Спілки: info@nstdu.com.ua.

Короткі резюме доповідей учасників круглого столу.

ЦСМ «ДАХ» (спікер круглого столу – менеджер та актор театру Андрій Палатний, художній керівник ЦСМ – Влад Троїцький, Київ)

Театр «Дах» існує в Україні більше двадцяти років. Історію театру можна розділити на три умовних періоди. Перший – напівпрофесійний період, коли люди збиралися вечорами після роботи, репетирували і грали вистави. Другий – це професійна трупа на базі випускників КНУТКіТ ім. І. Карпенка-Карого, яка проіснувала близько восьми років. Третій період – кризовий, коли театр не зміг утримувати трупу і обслуговувати готові вистави.

Зараз відбувається поновлення театру. Учасники розробили концепцію та стратегію існування на декілька років наперед. ЦСМ «Дах» буде одночасно і майданчиком під проекти, і місцем для резиденцій, а також тут гратиметься поточний репертуар трупи. Театр існує у гібридному форматі репертуарно-проектного режиму. Актори роблять все самі за відсутності іншого ресурсу. Багато проектів потребують великих сцен, оренда яких коштує дорого.

ЦСМ «Дах» входить до робочої групи Європейської театральної конвенції, спрямованої на реформування статусності недержавних театрів.

Харківський незалежний «Театр 19» (спікер, творчий керівник – Ігор Ладенко, Харків)

У Харкові більшість недержавних театрів працюють в Будинку ак-

тора. Серед викладачів харківських вузів є навіть лякалка: «Якщо будеш погано вчитися, підеш в Будинок актора». Будинок актора – гарний приклад існування Центру недержавних театрів.

«Театр 19» народився з самостійних студентських робіт, до яких викладачі не мали ніякого відношення. Виникла група однодумців, яким було цікаво разом. «Театр 19» почав працювати на дуже поганому майданчику Будинку актора, який тоді виглядав як захарашений радянський клуб. В них було три вистави, які зайняли порожню нішу на початку 2000-х років. Без мецената або державної підтримки вистави театру обмежуються фінансовими можливостями та малою кількістю учасників. Активно працюючих акторів в «Театрі 19» всього вісім і ще п'ять грають разово.

У 2005 році у Харкові відремонтували Будинок актора. Оновили зал і сцену, закупили звукове і світлове обладнання. Тепер функціонують два зали, велика і мала сцени. Тоді ж три театри («Театр 19» в тому числі) організували Харківський театральний центр. Київські критики називали їх – «Харківським феноменом». Адже на порожньому місці без фінансових вкладень на голому ентузіазмі виник альтернативний рух. Зараз від Центру нічого не залишалось. Втім, і сьогодні Будинок актора є альтернативним майданчиком у Харкові.

PostPlayTeatr (спікер круглого столу – шеф-драматург Ден Гуменний, режисер театру – Антон Романов, Київ)

Театр існує трохи більше року. Актриса Галина Джикаєва та режисер Антон Романов після анексії Криму були змушені покинути АР і переїхати до Києва. Разом з драматургом Деном Гуменним вони зробили проєкт про переселенців – «Сіра зона» за підтримки Інституту «Республіка» та Фонду імені Генріха Бюлля. Позиціонують себе як документальний та критично-політичний театр. В репертуарі є вистави за документальними п'єсами: «Донці Маші купив велосипед» та «Ополченці».

Один з учасників проєкту абсолютно випадково знайшов закинуте приміщення практично в центрі Києва, де не було води, туалетів, було лише сміття. Всього на всього 100 кв. м – і це було єдине приміщення, яке могли б утримати фінансово творці театру. Вони оплатили оренду на рік. За двадцять днів привели приміщення в порядок.

Театр за рік зіграв двадцять п'ять прем'єр та проїхав з гастрольми одинадцять міст. На гастролі їздили за рахунок приймаючої сторони, або за рахунок мікрогрантів зарубіжних інституцій, у театру не має на це грошей. **PostPlayTeatr** функціонує також як альтернативний театральний майданчик у Києві.

Ден Гуменний зауважує: «Ми не прибуткова організація. Ми не можемо планувати на рік, тому що не знаємо, чи продовжать оренду приміщення за таку низьку ціну як зараз. Але з іншої сторони, нас неможливо знищити – не буде цього приміщення, буде якимось інше в іншому

кінці міста. Найважливіше в нашій історії – це гриби. Гриби розмножуються спорами! Грибниці – це теж саме, що театр. Воно водночас і живе, і не живе, театр теж водночас мистецтво і ремесло. Тіло гриба як тіло театру – єдине. Всі існуючі в світі гриби – це все єдине тіло. Театр – це теж єдине велике тіло. І якщо погано десь в Запоріжжі, тіло в Києві теж помирає, якщо погано в Сєверодонецьку, погано і в Києві».

Театр «Мізантроп» (спікер – композитор Дмитро Саратський, один із засновників Театру «Мізантроп», Київ)

Хореограф Микола Бойченко, режисер Ілля Мащіцький та композитор Дмитро Саратський прагнули створити незалежний театральний проект. Виникла ідея «Трьох сестер» за А. Чеховим. Постановку зробили за власні кошти. Перед-показ зіграли в «Галереї 13». Далі – подали заявку на Гогольфест і показувалися в танцювальному павільйоні. Далі – пішли на оренду в Молодий театр. Все інше сталося за спонтанним сценарієм. Колектив поїхав в тур по 14 містам. Тоді і сформувався театр «Мізантроп». Назва «Мізантроп» вже вказує на бажання засновників бачити конкретного глядача на своїх виставах.

Друга постановка колективу – «Запрошення на страту» В. Набокова повністю сформувала ідею авторського театру. Театр створювався хореографом, композитором і режисером, тому ясно, що тут авторська музика і хореографія. «Мізантроп» передбачає ексклюзивну літературу. Актори в театрі – мультижанрові, універсальні – вони співають, грають на музичних інструментах, танцюють. Театр будується на універсальних акторах та робочій групі.

Спікер – Сергій Перекрест, режисер незалежної вистави «Наш клас» Т. Слободзянка

Команда вистави «Наш клас» Т. Слободзянка утворилася як протест проти внутрішніх процесів Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки та КНУТКіТ ім. І. Карпенка-Карого. Декілька людей угрупувалися навколо літературного матеріалу, потім виникло об'єднання «ХЛАМ». Але згодом виявилось, що «ХЛАМ» вже зареєстрована якимось ді-джеєм торгова марка і нею користуватися не можна. Колектив попередили про судові переслідування.

Робота реалізувалася в Центрі «ДІЯ» на території Кіностудії ім. О. Довженко. Тепер цього майданчика в Києві не має. Раніше туди міг прийти практично будь-який колектив і на лояльних умовах реалізувати свій проект. У виставі була складна сценографія, технічно використовувалися гідро-циліндри, які підіймали планшет 32 кв. м сцени і десять акторів. Зараз виставу не грають. «Театр створювався для того, щоб ми могли стверджуватися як люди» – підсумовує режисер Сергій Перекрест.

Дикий театр (спікер – засновник і продюсер Дикого театру Ярослава Кравченко)

Дикий театр – це театр, що провокує. Театр існує трохи більше року. За цей час учасники зіграли 48 вистав, які подивилося 20 тис. глядачів. Колектив змінив 15 майданчиків, постійно переміщаючись. В цьому є виклик – чи можливо існувати без майданчика взагалі? Дикий – це театр, який веде в будь-який підвал, клуб, в будь-який простір і доводить, що це можливо.

Театр взяв участь у 8 фестивалях. За свої гроші їздив на «Мельпомену Таврії», отримавши там три нагороди. Згадаймо вдалі постановки. Дві вистави: «Вій 2:0» Н. Ворожбит та «Попи, Менти, Бабло, Баби» В. Понізова перейшли у спадок від Ігоря Білиця. Потім колектив випустив антифеміністичну виставу «Бути низу», викликавши гнів феміністок. «Бити/Любити» – експеримент за романом «Венера у хутрі» Л. Захер-Мазоха ішов не довго, але запам'ятався. «Афродизіак» В. Понізова, реалізований з продюсером Ірмою Вітовською у Національному цирку і «Том на фермі» М. М. Бушара, реалізований разом з Львівським академічним театром Лесі Українки.

Проект «Теж дикі», організований колективом, дозволяє приїздити регіональним театрам до столиці і грати на столичних майданчиках. У проєкті взяли участь: театр Олексія Коломійцева з мюзиклом «DIVKA», вистава «THE БІЛОХАЛАТНІСТЬ» Черкаського театру, вистава Ігоря Аронова з Одеси «Сон смішної людини» за Ф. Достоєвським та інші.

«Незалежний театр в Україні можливий, і він може приносити доходи. Але має бути кодекс честі, кодекс відповідальності перед глядачами. Я наполягаю на розведенні понять – залежний і незалежний театри. Іще, нам просто необхідно провести аудит тих приміщень культурного спрямування, які в нас є, щоб мати змогу використати їх у цілях мистецтва. Потім ми маємо розуміти ціну питання і подавати це на розгляд до бюджету міста. Нам постійно треба думати про децентралізацію. Навіть в рамках Києва необхідно відселяти театр на райони. Ми нічого не зможемо зробити до того, як введемо поняття «недержавний театр» в правове поле. Іще дуже важливий закон про меценатство. Зараз нам треба визначитися, чи незалежні театри і далі будуть існувати окремо, чи будемо об'єднуватися заради спільного пакту» – підсумовує Ярослава Кравченко.

Театр Переселенця (спікер – актор та куратор Олександр Фоменко. Режисер театру – Георг Жено, драматург – Наталія Ворожбит)

Передісторія виникнення Театру Переселенця сягає початку війни на Донбасі. Саме тоді кінорежисер Лора Артюгіна і актор Олександр Фоменко організували проєкт «Новий Донбас». Ідея проєкту – поновлювати школи на звільнених українських територіях. Волонтери-митці фізично робили ремонт і привозили культурні програми. Одного разу у містечко Миколаївка під Слов'янськом приїхали драматург Наталія Ворожбит і німецький режисер Георг Жено. Саме під час цієї поїздки виникла ідея створити театр.

Перший проект Театру Переселенця – це документальна вистава «Миколаївка» з дітьми-підлітками про їхнє місто. В результаті вистава гастролювала Україною та за кордоном. А також за мотивами вистави зняли відео-версію. Фільм отримав гран-прі на Берлінале і підлітки побували в Берліні. В їхній школі № 3 виникла газета «Голоса города». Це єдина газета містечка Миколаївка, і це єдина незалежна газета, яка працює без жодного дорослого.

Восени 2015 року Театр Переселенця відкрився офіційно в Центрі «ДІЯ» на Київській кіностудії ім. О. Довженко як незалежний та документальний театр. Зараз цей майданчик закрито і Театр мандрує. З цікавих проектів – вистава «Де Схід?». Це був перший серйозний проект без професійних акторів, створений за реальними історіями переселенців. Над проектом працювали драматург, психотерапевт і режисер, вони збирали це все у виставу. Вистава склала образ переселенця. Потім учасники цього проекту ввійшли в команду театру. Спектакль «Товар» про досвід АТО. В основі розповідь очевидця, який в Дебальцевому брав участь у боях. Вийшла вистава про війну та про смерть на війні. Проект «Полон», створений режисером Георгом Жено та режисером-документалістом Алісою Коваленко, яка знімала на Донбасі події 2014 року. Проект «**Class-Akt** Схід-Захід», реалізований в британському форматі з Наталією Ворожбит. Протягом п'яти днів підлітки писали п'єси під керуванням професійних драматургів і потім протягом п'яти днів професійні режисери і актори ставили ці п'єси. Проводять «Документальні дні» – це розповіді про майбутні проекти. Театр відкрив також дитячу студію «Халабуда». Діти-переселенці спілкуються з київськими дітьми і це допомагає боротися з ярликом інакшості. Учасники прагнуть відкрити Інститут драми на базі Театру Переселенця під кураторством Георга Жено, Наталії Ворожбит та Максима Курочкіна.

Театральна лабораторія «Театр на Чайній» (художній керівник – Олександр Оніщенко, Одеса)

В Одесі близько п'ятнадцяти незалежних театрів і для них не вистачає майданчиків. Без підтримки держави питання створення такого майданчика вирішуватиметься, але набагато довше.

«Театр на Чайній» має дві сцени – одна на 55 глядачів, друга – трохи більша. Він існує сім років. В театрі є традиція після вистави запрошувати всіх глядачів до розмови із чаєм. Колектив не протестує проти державного театру, адже державний театр дуже різний, і в ньому відбуваються різні процеси.

Як організація з обмеженою відповідальністю, театр повинен приховувати свої справжні доходи. Інакше керівник просто не зможе оплатити людям роботу. Тому статус для них дуже актуальна необхідність.

Театр планує фестиваль незалежних театрів. Єдиний критерій відбору – колективи мають говорити так, щоб їх розуміли.

За підсумками круглого столу була сформована робоча група недержавних театрів при Національній спілці театральних діячів України.

II етап. Визначення проблем недержавного театрального сектору

20 березня 2017 року у Київському національному академічному театрі оперети відбулася перша зустріч робочої групи недержавних театрів при НСТДУ. Учасники: Ірма Вітовська, заступник голови НСТДУ, керівник напряму креативних проєктів та недержавного театрального сектору; Андрій Палатний, Олена Салата, Діана Айше, Юлія Федів, Павло Юров (представники Європейської театральної конвенції), Ден Гуменний, Олександр Фоменко, Ярослава Кравченко, Дмитро Саратський, Сергій Перекрест, Ігор Білиць, Алла Демура та Олексій Єсін (представники недержавних театрів Києва). На зустрічі були присутні також юристи. Мета заходу – зібрання пропозицій для подальшого внесення змін у законодавчу базу з урахуванням недержавного театрального сектору.

Важливі питання, які обговорювалися 20 березня:

Визначити статус недержавного театру.

Необхідно внести додаток до «Закону про театри та театральну справу» з урахуванням недержавного театрального сектору. В законі є низка визначень, пов'язаних із театром, але жодне з них не відповідає статусу **недержавний театр**. У розділі I, ст 1 «Закону про театри та театральну справу» зазначено, що «Театр – заклад культури (підприємство, установа чи організація) або колектив, діяльність якого спрямована на створення, публічне виконання та публічний показ творів театрального мистецтва». Відповідно до цього необхідно визначити відмінності недержавного театру, прописати його разом із компетентними юристами.

Розділення недержавного театру на кілька категорій із урахуванням їхніх окремих характеристик:

А) в залежності від форм існування:

- антреприза (недержавний театр комерційного спрямування);
- репертуарний театр;
- пошуковий театр-лабораторія;
- театр як освітній проєкт.

Б) в залежності від потреб приміщення:

- постійна недержавна трупа з постійним майданчиком;
- співпраця з державними майданчиками (оренда за доступною ціною);
- незалежний майданчик під окремі проєкти різних недержавних колективів (Центр недержавних театрів, або Мистецький центр).

Всі ці форми можна об'єднати під одним статусом – «недержавний

театр», але чітко прописавши їх окремі характеристики. Визначивши статус недержавного театру в «Законі про театри та театральну справу» у підпунктах зазначити різновид недержавного театру.

Необхідність створення рівних умов з державними театрами щодо державного фінансування (оренда державних та комунальних майданчиків, гранти, участь у фестивалях).

Необхідно врахувати окремі особливості діяльності недержавних театрів у регіонах України. Для цього варто створити робочі групи у кожному з регіонів. (Відбулися зустрічі керівників недержавних театрів Одеси на чолі з Олександром Оніщенком (Театральна лабораторія «Театр на Чайній»). Наприклад, лише одеські колективи цікавить питання, а чи не доведеться відраховувати близько 30 % від вистав організації «Укрконцерту» після отримання офіційного статусу недержавного театру?).

Створення Центрів недержавних театрів у приміщеннях колишніх будинків культури, чи інших приміщень культурного спрямування. Для цього варто провести аудит приміщень.

Для покращення комунікації була створена закрита група у Фейсбук («Робоча група недержавних театрів при НСТДУ»), де в онлайн-режимі представники недержавних театрів мали змогу вносити свої пропозиції на подальше опрацювання.

Щоб зазначити відсутність тиску на представників недержавних театрів, НСТДУ опублікувала на своїй сторінці у Фейсбук «Офіційну позицію щодо недержавних театрів».

Офіційна позиція НСТДУ щодо недержавних театрів

Національна спілка театральних діячів України прагне покращувати роботу театрів України і забезпечувати спільний театральний рух. Щодо недержавних театрів Спілка бере на себе питання комунікації між недержавними колективами і державою! А також зобов'язується лобювати на державному рівні пропозиції, які будуть надходити від представників недержавного театального сектору. Оскільки у Спілки налагоджені зв'язки з державними установами, вона може пришвидшити процес виведення цих питань на законодавчий рівень. Також Спілка може безкоштовно надавати приміщення для збору робочої групи.

Спілка діє на вільних засадах і не збирається виявляти примусові дії, створювати тиск на недержавні театри. Всі рішення будуть прийматися на засіданнях робочої групи завдяки голосуванню представників недержавних театрів.

II етап. 2. Визначення проблем

10 квітня 2017 року у Національному театрі оперети була проведена ще одна зустріч із представниками українського недержавного театру комерційного спрямування (учасники – продюсери та керівники

комерційних проєктів: Михайло Бондаренко, В'ячеслав Жила, Тетяна Едемська та Ірина Зільберман).

Важливі питання, які обговорювалися 10 квітня:

Чітке розмежування:

- 1) державний театр, який утримується державним фінансуванням;
- 2) недержавний театр (приватний театр), який існує на самозабезпеченні (розгалужується на освітній, пошуково-експериментальний і комерційний);

2. Рівні можливості і доступ до ресурсів:

– Оренда недержавними колективами державного приміщення за зниженою ціною (як платники податків представники недержавного сектору хочуть мати можливість отримати приміщення державного театру на умовах оплати лише всіх комунальних витрат і оплати праці служб, а не платити дорогу оренду).

– В оренду театральних приміщень мають входити театральні служби.

– Визначити офіційну, однакову для всіх, колективів оренду в залежності від кількості місць у даному театрі, а не вигадувати її кожного разу для кожного колективу окремою.

– Можливість збільшити репетиційний час для повноцінних прогонів вистави (зазвичай оплачуючи величезну оренду, недержавний колектив змушений виставляти світло і робити прогін за дві години до вистави).

– Можливість скористатися соціальною рекламою, якою користуються державні театри за зниженою ціною.

– Потрапити в загальну афішу театру, в якого колектив орендує приміщення, з позначкою «Оренда».

– Можливість брати участь у фестивалях, преміях і отримувати звання.

3. Зменшення існування російської антрепризи на українському театральному ринку:

– Зрівняти оплату оренди для російської та української антрепризи.

– Зробити відкритий протест під приміщенням, який приймає російську антрепризу.

– Заборонити на державному рівні заїзд російської антрепризи.

4. Спеціальна пропозиція – «Біржа речей списаних вистав».

Сьогодні державний театр, списуючи з репертуару виставу, офіційно відправляє декорації, реквізит, костюми на знищення, мотивуючи свої дії браком приміщення для зберігання речей. Продати за безцінь або віддати просто так майно теж не мають права.

Необхідно розробити положення щодо списування вистав. Не знищувати речі одразу, а робити фото-каталог речей і костюмів списаних вистав. Спілка може допомогти збувати ці речі, розмістивши фото-каталог на своєму сайті, поки театр протягом 2–3 місяців зберігає речі у себе. Ті речі, що треба недержавним колективам, вони розбирають

безкоштовно або за мінімальну ціну, а ті, що залишаються, підлягають остаточному знищенню.

III етап. Залучення партнерів

12 квітня 2017 року відбулася також зустріч робочої групи недержавних театрів при НСТДУ з представниками «Асоціації недержавних театрів» (Олександр Мірошниченко, Неда Неждана та ін.), які досить активно просунулися в напрацюваннях щодо реформ недержавного театрального сектору. Зустріч відбулася у Національному центрі театрального мистецтва ім. Леся Курбаса.

НСТДУ ще раз пересвідчилася у потребі визначення статусу недержавного театру на законодавчому рівні та відкритті Центрів недержавних театрів, що забезпечить децентралізацію культури, збільшить кількість глядачів і прихильників українського мистецтва.

У 2017 році Міністерство культури України оголосило «Децентралізацію в галузі культури». Головною ціллю проекту є збільшення мистецьких центрів у районах столиці і максимальне їхнє збільшення по всій Україні. Мистецькі центри можна відкривати у приміщеннях колишніх кінотеатрів, районних клубів, у будинках культури тощо, максимально децентралізуючи мистецтво. Децентралізація передбачає збільшення центрів за рахунок утримання їх місцевою владою.

Мистецький центр (або Центр недержавних театрів) – це майданчик для недержавних театрів; медіа-клубу із показом освітніх програм і фільмів; читання лекцій видатними діячами культури України, проведення виставок. У подальшому Центр може стати і майданчиком для потужного фестивалю, що також привертатиме увагу туристів і збільшуватиме розвиток інфраструктури міст та окремих районів. Будівля Центру має бути на утриманні міста чи району (комунальна плата, ремонт, технічне забезпечення і заробітна плата адміністративної команди). Всі колективи, які працюють на майданчику, виготовляють мистецький продукт за власний кошт, прибуток від показів залишається колективам на виготовлення наступних вистав. Вони мають можливість без орендної плати здійснювати культурну діяльність на даному майданчику.

IV етап. Внесення правок

до «Закону про театри та театральну справу»

На сьогоднішній день Національна спілка театральних діячів України залучає до робочої групи компетентних юристів для опрацювання адвокатського плану роботи. Після грамотно з юридичної точки зору сформованих пропозицій Спілка планує висунути їх державним установам, лобіювати внесення правок до «Закону про театри та театральну справу». Остаточна мета Спілки – покращення роботи недержавного театрального сектору в Україні.